

lamak için evde su kalmadığını görünce kendisinin yaşlı olduğunu söyleyerek misafirlerden su getirmelerini istemiş, onların kabul etmemesi üzerine gece karanlığında suya gitmiş, dönüşte bir yıl tarafından sokularak zehirlendiği halde bu durumu misafirlere hissettirmemiş ve o gece vefat etmiştir. Hz. Ömer durumu öğrenince, "Eğer misafir kabul etmek sünnet olmasaydı hiçbir Yemenî'nin misafir edilmemesini emrederdim" diyerek üzüntüsünü ifade etmiş, daha sonra Yemen'deki valisine yazdığı mektupta Ebû Hırâs'ın evinde misafir olan kişilerden onun diyetini almasını emretmiştir.

Ebû Hırâs el-Hüzelî, daha çok methiye ve mersiye yazan bir şair olarak tanınır. Kaynaklarda şiirlerine örnek olarak, Hâlid b. Velîd'in yaktığı Uzzâ adlı putun bekçisi olan Dübeyye es-Sülemî ile müslümanların Huneyn'de esir aldıkları müşrikler arasında bulunan Zühayr b. Acve için yazdığı mersiye zikredilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in üstün vasıflarını dile getirdiği çok güzel bir şiirinden söz edilmektedir.

Divanı N. Hell tarafından *Neue Huda-iliten-Diwane* adıyla iki cilt halinde neşredilmiştir (Leipzig 1933).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, II, 663-664; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, XXI, 205-228; İbn Abdülber, *el-İstî'ab*, IV, 1636-1637; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 364-366; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb* (Bulak), I, 213; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 872-873; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *Şu'arâ ve devâin*, Beyrut 1978, s. 56-57; Ömer Ferruh, *Târhu'l-edeb*, I, 269-271; Brockelmann, *GAL* (Ar.), I, 84; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), II, 325; Abdülhalim Hifnî, *Şi'rû's-Se'âlik*, Kahire 1987, s. 123-124; Ch. Pellat, "Abû *Khîrâsh*", *EI*² (İng.), I, 136.

İBRAHİM SARMIŞ

EBÜ HİLÂL el-ASKERÎ

(bk. ASKERÎ, Ebû Hilâl).

EBÜ HUZEYFE

(أبو حذيفة)

Ebû Huzeýfe Mihşem
b. Utbe b. Rebîa
(ö. 12/633)

İlk müslüman olan sahâbilerden.

Künyesiyle tanındığı için adı kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynakların çoğunda Mihşem, bir kısmında da Hâşim ve Hüşeym şeklinde geçmektedir. Baba-

sı Utbe b. Rebîa müşriklerin ileri gelenlerindendi. Kırk dördüncü müslüman olduğu rivayet edilen Ebû Huzeýfe, İslâm'ın ilk yıllarında okuma yazma bilen on yedi sahâbîden biriydi. Hz. Peygamber'e *istihâze** konusunu sormasıyla meşhur olan Sehle bint Süheyl ile evlendi ve Habeşistan'a yapılan her iki hicrete de onunla birlikte katıldı. Hz. Osman'a baş kaldıranlardan biri olan oğlu Muhammed Habeşistan'da dünyaya geldi. Ebû Huzeýfe Habeşistan'dan Mekke'ye döndü ve Medine'ye hicrete kadar Hz. Peygamber'in yanından ayrılmadı. Medine'ye hicret edince âzatlısı Sâlim'le birlikte Abbâd b. Bişr'in evine misafir olduğu için Hz. Peygamber onunla Abbâd arasında kardeşlik bağı (*muâhât**) kurdu.

Abdullah b. Cahş kumandasında yapılan Batn-ı Nahle Seriyyesi'nde bulunan Ebû Huzeýfe Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere bütün gazvelere katıldı. Babası Utbe'yi çok seviyor ve bir gün müslüman olacağını ümit ediyordu. Onu Bedir Gazvesi'nde düşman saflarında görünce çok üzüldü ve kendisini mübarezeye davet etti. Ancak Hz. Peygamber buna engel oldu. Savaş bittikten sonra Resûlullah'ın, "Rabbimin sizin için vaad ettiği şeyin gerçek olduğunu şimdi gördünüz mü?" diyerek Bedir Kuyusu'na attığı müşriklerin cesetleri arasında Utbe'ninki de vardı. Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'ya yaptıklarıyla tanınan kız kardeşi Hind, Bedir'de babasına karşı takındığı tavır sebebiyle Ebû Huzeýfe'yi bir şirle hicvetti.

İlk müslümanlardan olan Sâlim, Ebû Huzeýfe'nin kölesi olup ona nisbetle Sâlim Mevlâ Ebû Huzeýfe diye anılır. Ebû Huzeýfe Sâlim'i âzat ettikten sonra evlât edindi ve kendisini yeğeni Fâtıma bint Velîd ile evlendirdi. Evlâtlıkların babalarına nisbet edilmesini emreden âyet (el-Ahzâb 33/5) nâzil olduktan sonra da Ebû Huzeýfe Sâlim'i yanından ayırmadı. Ancak ergenlik çağına geldiğinde evlerine teklifsizce girip çıkmasının sakıncalı olabileceğini düşünen Sehle bint Süheyl durumu Hz. Peygamber'e sormuş, o da aralarında süt mahremligi meydana gelmesi için Sâlim'i emzirmesini tavsiye etmişti. Resûlullah'ın verdiği bu ruhsatın sadece bu olaya mahsus olduğu kabul edilmektedir.

Ebû Huzeýfe elli dört yaşlarında iken Yemâme Savaşı'nda âzatlısı Sâlim ile birlikte şehid oldu. Adı çeşitli hadislerde geçmekle birlikte kendisinden sahih isnadlarla hadis rivayet edilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Meğâzî", 12, 13, "Nikâh", 15; Müslim, "Rađâ", 26-30; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 277, 344, 347; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 84-85; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 26; Hâkim, *Ma'rîfetü 'ulâmi'l-hadîs*, s. 254; İbn Abdülber, *el-İstî'ab*, IV, 39-40; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, V, 352; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VI, 70-72; Nevevî, *Tehzîb*, I, 212; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, I, 164-167; a.m.f., *el-İber*, I, 12; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 42-43; Wensinck, *Mu'cem*, VIII, 57; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 37.

SELMAN BAŞARAN

EBÜ HUZEYFE el-BUHÂRÎ

(أبو حذيفة البخاري)

Ebû Huzeýfe İshâk b. Bişr
b. Muhammed b. Abdillâh
el-Hâşimî el-Buhârî
(ö. 206/821)

Asılsız haber rivayet etmekle tanınan râvî ve tarihçi.

Belh'te doğdu. Daha sonra Buhara'ya göç ederek orada yerleşti ve bundan dolayı Buhârî nisbesiyle tanındı. Hâşimoğullarının *mevlâ** sı olduğu için Hâşimî nisbesiyle de anılmaktadır. İbn İshak, Abdülmelik b. Cüreyr, Mukâtil b. Süleyman, Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî ve A'meş gibi meşhur kişilerden hadis ve haber nakletmiş, kendisinden de Seleme b. Şebîb, İsmâil b. İsâ el-Attâr, Muhammed b. Yezid ve Muhammed b. Kudâme el-Buhârî rivayette bulunmuşlardır. Abbâsî Halifesi Hârûnürreşîd'in daveti üzerine Bağdat'a giden Ebû Huzeýfe, İbn Rağbân Mescidi'nde hadis, siyer ve meğâzî okuttu. Halife de kendisinden ders aldı. Daha sonra tekrar Buhara'ya döndü ve 12 Receb 206'da (11 Aralık 821) orada vefat etti.

Ebû Huzeýfe hadis münekkidlerinin âdeta hücumuna uğramış ve daha çok İbn Tâvûs gibi zamanına yetişmediği ve görmediği kişilerden rivayette bulunduğu için suçlanmış, ayrıca güvenilir kişileri alet ederek asılsız haber nakletmekle itham edilmiştir. Hatîb el-Bağdâdî, İsmâil b. İsâ el-Attâr'dan başka hiçbir Bağdatlı'nın ondan bir şey rivayet etmediğini, kendisinden daha çok Horasanlılar'ın rivayette bulunduğunu söyler. Ahmed b. Seyyâr el-Mervezî, Ebû Huzeýfe'yi gafillikle ve zayıf bir hâfızaya sahip olmakla; Ebû Bekir İbn Ebû Şeybe ve Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî kezzâblıkla; Ali b. Medînî, İbn Hibbân ve Dârekutnî kezzâb, metrükü'l-hadîs ve ne söylediğini bilmeyen bir kişi olmakla; İbn Adî ile

EBÜ HUZEYFE el-BUHÂRÎ

Ukaylî de münker hadis rivayet etmekle suçlanmışlardır. Sadece talebesi Muhammed b. Ömer ed-Dârâbcirdî ile Şîî tarihçi Necâsî onu **sika*** hadis ricâlî arasında zikrederler.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Mübtede*². Yaradılıştan başlayarak Hz. Peygamber devrinin sonuna kadar meydana gelen olayları ihtiva eden bu eserde aslı esas olmayan hadis ve sözler yer almaktadır. Taberî gibi tarihçilerin kaynak olarak kullandığı, İbn Hacer el-Askalânî tarafından bazı parçaları *el-İşâbe*'de iktibas edilen kitabın Chicago Orient Institute Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 17.624) ve Hz. Âdem ile Havvâ'dan bahseden kısmı, Nabia Abbott tarafından *Studies in Arabic Literary Papyri* içinde (bk. bibl.) İngilizce özet çevirisiyle birlikte yayımlanmıştır. Eserin Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili dördüncü ve beşinci bölümleri de günümüze ulaşmış olup Dimâşk'ta el-Mektebetü'z-Zâhiriyye'de 71 numaralı mecmuanın içinde (vr. 150-162) yer almaktadır. 2. *Kitâbü'l-Fütûh*. Suriye, Anadolu, Mısır, Irak ve Mağrib'in fethinden bahseden eser zamanımıza intikal etmemiş, ancak Taberî, Yâkût el-Hamevî ve İbn Hacer tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Rosenthal, Seyf b. Ömer ile Ebü Huzeýfe el-Buhârî'nin fütühat romanları için zemin hazırlayan tarihçiler olduklarını, hadiseleri bir roman üslûbuyla anlattıklarını ve Taberî gibi bazı tarihçilerin onların eserlerine gereğinden fazla değer verdiklerini söyler (*A History of Muslim Historiography*, s. 188). Ebü Huzeýfe'nin kaynaklarda zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *el-Müsned*, *Kitâbü'r-Ridde*, *Kitâbü'l-Cemel*, *Kitâbü'l-Elviye*, *Kitâbü's-Şıffîn*, *Kitâbü'Ḥafri Zemzem* (İbnü'n-Nedîm, s. 137; Yâkût, VI, 73).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 137; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 326-328; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*³, VI, 70-73; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*⁴, IX, 477-479; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 184-186; a.m.f., *el-İber*, I, 273; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 354-355; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 15; Brockelmann, *GAL*, II, 663; Nabia Abbott, *Studies in Arabic Literary Papyri*, Chicago 1957, I, 38-56; Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 188, 403, 469; Sezgin, *GAS*, I, 294; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elîfîn*, II, 231; Mustafa Zeki Terzi, *İslâm Tarih Yazıcılığının Doğuşu ve Gelişmesi* (öğretim görevliliği tezi, 1981, Samsun Yüksek İslâm Enstitüsü), DİA Ktp., nr. 4314, s. 126 vd.

MUSTAFA ZEKİ TERZİ

EBÜ HÜREYRE

(أبو هريرة)

Ebü Hüreyre Abdurrahmân
b. Sahr ed-Devsî
(ö. 58/678)Çok hadis
rivayet etmesiyle tanınan
sahâbî.

Yemen'de yaşayan Ezd kabilesinin Devs koluna mensup olup ne zaman doğduğu belli değildir. Câhiliye devrindeki adı çeşitli kaynaklarda Abdüşems, Abdüamr, Sükeyn, Amr b. Abdüganm gibi farklı şekillerde kaydedilmektedir. Hz. Peygamber onun adını Abdurrahman veya Abdullah olarak değiştirmiştir. Künyesiyle ilgili en yaygın rivayet, koyun otlatırken bulduğu kedi yavrularını (Ar. *hir* [kedi], ism-i tasgîri **hüreyre**) elbisesinin eteğine koyup onlarla oynadığı için kendisine "Ebü Hüreyre" dendiği şeklindedir (Tirmizî, "Menâkıb", 46; Hâkim, III, 506). İlk karşılaşmaları zaman Resûl-i Ekrem'in ona Ebü Hüreyre diye hitap etmesi bu künyenin Hz. Peygamber tarafından verildiğini göstermektedir. Ebü Hüreyre'nin bu adla anılmaktan hoşlanmadığı, kendisine zaman zaman Hz. Peygamber'in hitap ettiği gibi Ebü Hir denmesini arzu ettiği rivayet edilmektedir. Adı unutulmuş Ebü Hüreyre'nin baba ve annesinin adı hakkında da değişik rivayetler vardır. Babasına Ganm (Abdüganm), Âiz, Âmir, Amr, Umeyr, Hâris, Abdüşems dendiği, annesinin adının Ümeyme veya Meymüne bint Subeyh (Sufeyh) olduğu kaydedilmektedir. Yetim olarak büyüdüğünü söylemesi babasını küçük yaşta kaybettiğini gösterir. Amcası Sa'd b. Ebü Zübâb'ın Hz. Peygamber, Ebü Bekir ve Ömer devirlerinde Devs kabilesinin reisliğini yapması (Abdülmün'im Sâlih Ali el-İzzî, s. 18-19), yakaladığı Kureyşliler'i intikam almak için öldürülen dayısı Sa'd b. Subeyh'in devrinin tanınmış yiğitlerinden biri diye bilinmesi (İbn Sa'd, IV, 325; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif*, s. 277), bazı iddiaların aksine Ebü Hüreyre'nin hem baba hem de anne tarafından tanınmış bir aileye mensup olduğunu göstermektedir.

Ebü Hüreyre'nin 7. (628) yılın başlarında Tufeyl b. Amr ed-Devsî vasıtasıyla müslüman olduğu ve kabilesinden almış veya yetmiş aile ile birlikte Tufeyl'in başkanlığında Resûlullah ile görüşmek üzere aynı yılın muharrem ayında (Mayıs 628) Medine'ye gittiği bilinmekle bera-

ber onun daha önce müslüman olmayıp Medine'ye İslâmiyet'i kabul etmek üzere geldiği de rivayet edilmektedir (Buhârî, "İtk", 7). Aralarında Ebü Hüreyre'nin de bulunduğu Devsiler Hz. Peygamber'in Hayber'de olduğunu öğrenince oraya gittiler. Ebü Hüreyre'nin, henüz fethedilmeyen bazı Hayber kalelerinin fethine katıldığı kendi ifadesinden anlaşılmaktadır (Buhârî, "Eymân", 33; Vâkidi, II, 636).

Ebü Hüreyre Medine'ye ulaştığı günden itibaren kendisini tamamen dine verdi ve Resûlullah'ın yanında bulunduğu sürece dünyevî hiçbir arzu peşinde koşmadı. Bazılarının ganimetlerden daha fazla pay almaya çalıştığı günlerde Hz. Peygamber'in, ganimet talebinde bulunup bulunmadığını sorması üzerine Allah'ın verdiği ilimden kendisine bir şeyler öğretmesini istedi (İbn Hacer, *el-İşâbe*, VII, 436-437). İslâmiyet'i geç benimsemiş olduğu için kaybettiği yıllarını telâfi etmeye amacıyla, açlıktan bayılacak dereceye geldiği halde Mescid-i Nebevî'deki Suffe'den ayrılmazdı.

Ebü Hüreyre, kısmen Hayber fethine ve daha sonra yapılan gazvelerin hepsine katıldı. **Umretü'l-kazâ*** da Resûlullah'ın kurbanlıklarını Mekke'ye götürmekle vazifeli olanlar arasında yer aldı. Hz. Peygamber'in, düşmanlara karşı oluşturduğu bazı özel timlerde de görev aldı (Ebü Dâvûd, "Cihâd", 112; Tirmizî, "Siyer", 20). Daha sonra onun Yermük Savaşı'na (İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 254) ve Cürçân'ın fethine (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 30) katıldığı kaydedilmektedir. Hz. Peygamber Hindistan'ın fethedileceğini müjdeleyince ömrü yeterse canıyla ve mailya bu savaşa da katılacağını söylemesi (Nesâî, "Cihâd", 41) onun cihada karşı duyduğu arzuyu göstermektedir.

Ebü Hüreyre'nin Medine'ye geldiği tarihten Hz. Peygamber'in vefatına kadar dört yıllık bir süre geçmekle beraber Resûlullah'ın yanında üç yıl kaldığını bizzat söylediğine göre, Alâ b. Hadramî başkanlığında Bahreyn'e gittiği (8/629-30) ve orada bulunduğu süreyi bu zamanın dışında tuttuğu anlaşılmaktadır. Onun Hz. Peygamber'in yanında iki yıldan daha az kaldığını ileri sürenler, kendisinin Alâ b. Hadramî'nin ölümüne kadar (21/642) Bahreyn'de kalarak valilik görevini ondan devraldığını zannetmiş olmalıydılar. Halbuki Alâ 9 (630) yılında bu görevden alınarak yerine Ebân b. Saîd getirilmiş, Hz. Ebü Bekir irtidat olayları sırasında